

Tschuwaschische Sprichwörter und sprichwörtliche Redensarten, Uwe Bläsing, Turcologica Band 20, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 1994, VII+849 s., ISBN 3-447-03489-0.

Çuvaş atasözleri ve deyimleri üzerinde, 19. yüzyıl ortalarında, S. M. Mihaylov ile başlayan çalışmaların en sonucusu ve geniş kapsamlısı, U. Bläsing'in *Tschuwaschische Sprichwörter und sprichwörtliche Redensarten* adlı kitabıdır.

Atasözleri metninden önceki ilk yirmiyedi sayfa sekiz alt bölüm içeriyor. İlk bölümde, Çuvaşların yaşadığı bölge, nüfusları, komşuları, tarihleri hakkında genel bilgi verilmiş. İkinci bölümde Çuvaş atasözleri üzerinde daha önce yapılmış çalışmalar tanıtılmış. Üçüncü bölümde atasözü kavramının içeriği ve sınırları tartışılmış, dördüncü bölümde, çeşitli Türk halkları tarafından atasözü karşılığında kullanılan adlar (*sav, makal* vb.) üzerinde durulmuş, beşinci bölümde Rusça *poslovitsa* "atasözü" ve *pogovorka* "deyim" kavramları arasındaki fark tartışılmış, altıncı bölümde metnin oluşturulma yöntemi, bilgisayarda yazılım yöntemi hakkında bilgi verilmiştir. Yedinci bölümde kullanılan yazıçevrimi işaretleri, sekizinci bölümde de metnin arkasında yer alan dizinler tanıtılmıştır.

28. sayfa ile 653. sayfalar arasında 4396 Çuvaş atasözü yer almaktadır. Atasözleri ve deyimler ilk sözcüklerine göre dizilmiştir. Yani *aça* maddesi altında, bu sözcükle başlayan atasözleri ve deyimler sıralanmıştır. Bir madde altında yer alan atasözleri ve deyimler de kendi aralarında, madde başı sözcüğün aldığı eklere göre yeniden sıralanmışlardır. Yani: *aça* maddesi altında 1. *Aça* ...., 2. *Açan* ..... vb. Her atasözü veya deyim önce yazıçevrimli Çuvaşça biçimi verilmiş, altına Almanca çevirisi yazılmıştır. Sonra, eğer varsa, diğer Türk dillerindeki ve Rusçadaki anlamca ve yapıca denk biçimi verilmiştir. Karşılaştırma amacıyla kullanılan bu atasözü ve deyimlerin nereden alındıkları, kitabın sonundaki Kaynaklar ve Kısaltmalar bölümünde belirtilen kısaltma işaretleriyle gösterilmiştir. Her atasözü ve deyim için son olarak, o atasözü ve deyim, yine bu çalışmada yer alan anlamca denginin numarası verilmiştir.

Sayfa 653 ile 840 arasında üç ayrı dizin yer alıyor. Birincisi, atasözü ve deyimlerin Almanca çevirisine dayanan dizindir. Bu dizin, her atasözü ve deyim, konuyu en iyi anlatabilecek iki veya üç temel sözcüğü seçilerek hazırlanmıştır. Örn. *İs layih puyantan* (Akıl zenginlikten iyidir): Alm. "Verstand ist besser als Reichtum" çevirisi, Reichtum-Verstand 318, Verstand-Reichtum 318 biçiminde iki kez dizine girmiştir. İkinci dizinde, karşılaştırma amacıyla kullanılan Türkçe ve Rusça atasözleri ve deyimler yer

alıyor. Bunlar alındıkları dillerin adlarının altında sıralanmışlardır. Son dizin, eserde kullanılan Çuvaşça atasözü ve deyimlerin alındıkları kaynakları göstermek amacıyla hazırlanmıştır. Önce atasözü veya deyim numarası verilmiş, karşısına da alındığı kaynağın kısaltması ve sayfa numarası yazılmıştır.

841 ile 847. sayfalar arasında kaynakça ve kaynak eserler için kullanılan kısaltmalar yer alıyor. 849. sayfada diğer kısaltmalar ve işaretler (s., vgl. vb.) bulunuyor.

4396 atasözü ve deyim içeren bu çok özenli çalışma, Çuvaş atasözleri ve deyimleri alanında hazırlanmış en geniş kapsamlı çalışmadır. Ancak, Çuvaşça dışındaki Türk dillerinden karşılaştırma amacıyla alınmış olan atasözleri ve deyimlerde, dizgi yanlışlarının yanısıra, kimi zaman kullanılan kaynağa bağlı olarak, kimi zaman da araştırmacıya bağlı olarak, anlamı bozacak ölçüde yanlışlıklar yapıldığı görülmektedir. Yalnız Türkçe atasözü ve deyimlerin incelenmesiyle saptanmış şu altı atasözü bu açıdan ilgi çekicidir:

1. *Av kormayan köpek, kurdu sürüye düşürür* (3626, Dizin sayfası: 796, Metin sayfası: 553, Bläsing'in yayınlanmamış bir çalışmasından alınmış). Doğrusu: *Afkormayan köpek ...*

2. *İşleyen demir ışılar, işlemeyen paslanır kalır* (3673, Dizin sayfası: 800, Metin sayfası: 559, W. Radloff'tan bu biçimiyle alınmış (*Versuch eines Wörterbuches der Türk-Dialecte I*, 21960: 1558). Doğrusu: *İşleyen demir ışıldar...*

3. *İşleyen demir pas tutmaz/ pazlanmaz/ ışıldar* (3673, Dizin sayfası: 800, Metin sayfası: 559, Ö. A. Aksoy'un *Atasözleri ve Deyimler I* [Ankara 1984, no 1251] adlı çalışmasından alınmış). Bu atasözü Aksoy'da doğru biçimiyle: *.../paslanmaz/...*

4. *Kara haberin kanadı var, ak haberin ayağı topandır* (3370, Dizin sayfası: 800, Metin sayfası: 518, Radloff'ta da (II. cilt 1694) aynı biçimde geçiyor.). Doğrusu: *... topaldır.*

5. *Oğlan babasını kız, annesini çeker* (228, Dizin sayfası: 801, Metin sayfası: 73, Bläsing'in yayınlanmamış çalışmasından alınmış). Doğrusu: *...babasına, ...annesine...*

6. *Ümitle geçinen açlıkla ölür* (602, Dizin sayfası: 802, Metin sayfası: 139, Milli Kütüphane tarafından hazırlanmış olan *Türk Atasözleri ve Deyimleri* (İstanbul 1971) adlı kitaptan alınmış). Alındığı kaynakta doğru biçimiyle: *Ümitle...*

Emine Ceylan

TDA 5 (1995)

Modern Literary Uzbek I, Khayrulla Ismatulla, Indiana University Research Institute for Inner Asian Studies, Bloomington, Indiana 1995, XII+551 s., ISBN 0-933070-36-5.

Temel olarak Özbekçe öğrenmek isteyen öğrenciler için düzenlenmiş bir ders kitabı niteliğinde. Özenli ve ayrıntılı bir gramer kitabı. Roman rakamlı bölümde önsöz, teşekkür, giriş, kaynakça, kısaltmalar ve bir harita yer alıyor. Oldukça ayrıntılı tutulan giriş bölümünde Özbek dilinin konuşulduğu bölgeler ve bu dili konuşan insan sayısı, Modern Özbekçenin diyalektleri, bugüne dek Özbekçenin yazımında kullanılan alfabeler, Özbekçenin sözcük yapısı ve temel gramer özellikleri verilmiş.

İlk yirmi sayfadaki *Temel Dersler* bölümü A, B, C olarak üçe ayrılmış. A bölümünde şu an kullanılmakta olan Özbek alfabesi ve 2 Eylül 1993'te Özbekistan Cumhuriyeti Parlamentosu'nda kabul edilmiş olan ve Eylül 2000'de kullanılmaya başlanacak olan otuzbir harflik Özbek alfabesi tanıtılıyor. B bölümünde önce Kiril harfleriyle Özbekçe, sonra yazıçevrimi ve sonra İngilizce olarak selamlaşma, vedalaşma, hitap biçimleri verilmiş. C bölümünde, sınıfta öğretmen ve öğrenciler arasında kullanılan yaygın cümle kalıpları yine aynı yöntemle verilmiş. 21 ile 499. sayfalar arasında yirmibeş ders yer alıyor. Her ders genel olarak şöyle düzenlenmiş:

1. Önce bir dizi Özbekçe cümle yer alıyor. Her dersin başında yer alan örnek cümleler Özbekçe gramerin bir özelliğini tanıtmayı amaçlıyor.

2. O ana kadar öğrenilmiş basit Özbekçe cümlelerle diyaloglar oluşturuluyor.

3. Birinci bölümde verilen Özbekçe cümlelerin sözlüğü Özbekçe-İngilizce olarak düzenlenmiş.

4. Birinci bölümde yer alan Özbekçe cümlelerin İngilizceye çevirisi yer almakta.

5. Notlar bölümü: Burada gramer ve sözcük açıklamaları yer alıyor. Altıncı derse kadar bu bölüm de ikiye ayrılmıştır ve ilk bölüm Özbekçe seslerin çıkarılışlarıyla ilgilidir.

6. Konuyla ilgili alıştırmalar.

7. Okuma parçası ve bu parça ile ilgili sorular.

500 ile 551. sayfalar arası Ekler bölümüdür ve yedi alt bölüme ayrılmıştır: 1. Eylem çekimi, 2. Akrabalık terimleri, 3. Meslek adları, 4. Kesirli sayılar, 5. Organ adları, 6. Özbekçe ekler ve köke eklenme biçimleri, 7. Özbekçe-İngilizce sözlük (kitapta geçen Özbekçe sözcükleri içeriyor).

Emine Ceylan